

فصل ۱

کلیات

کودک انسان همانند گل است. همان گونه که گل برای سالم و بانشاط بودن نیاز به مراقبت و رسیدگی دارد، کودک انسان نیز برای سالم و بانشاط بودن به محیطی غنی و ارضاکنده نیاز دارد. اما انسان علاوه بر رفع نیازهای فیزیولوژیک و زیستی، لازم است به نیازهای روانی و ارتباطات اجتماعی او هم توجه شود. تربیت توأم با مسئولیت‌پذیری و حساسیت بین والدین، مربیان، و سایر بزرگسالان که با کودک پیوند عاطفی برقرار می‌کنند، اساس و شالوده آموزش اجتماعی کودک است. مسئولیت‌پذیری والدین، مربیان و سایر بزرگسالان در این زمینه و پاسخ‌دهی آنها در برابر کودکان و توجه به آنها جزء لاینفک تربیت است.

از طرف دیگر، نیاز به تربیت، یک امر ضروری برای کودک است و اصولاً تربیت برای رشد سالم و پیشرفت روانی کودک لازم است و جزئی از مراحل یادگیری او به شمار می‌آید. کودک، کسانی را الگوی خود قرار می‌دهد و از آنها حرف‌شنوی دارد که برای او مظهر عشق و محبت باشند. والدین و مربیان که تمام محبت خود را نثار فرزندان‌شان می‌کنند، می‌توانند با استفاده از این محبت، او را تربیت کنند و آموزش دهند. کودک با الگوبرداری از فردی که به او علاقه زیادی دارد و تقلید از او، بسیاری از مفاهیم، قوانین و مقررات مورد نیاز برای زندگی اجتماعی خود را فرا می‌گیرد. وظیفه ما تثبیت تربیت در کودکان است تا بدین وسیله به آنان کمک شود تا حس درست و نادرست را پیدا کنند و به این ترتیب، رفتاری اجتماعی پیدا کنند.

دوران پیش از دبستان از نظر دست‌اندرکاران تعلیم و تربیت، یکی از مهم‌ترین و اساسی‌ترین مراحل آموزشی کودکان است، زیرا از یک طرف با آرامش و ثبات خانوادگی، واژه‌های کودکانه، آغوش گرم مادری و آزادی‌های کودکی، و از طرف دیگر با آمادگی برای تربیت و آموزش‌پذیری در قالب برنامه‌های منظم و پذیرفتن قوانین اجتماعی و مقررات مرکز روبه‌رو است. به عبارتی، می‌توان این دوره را دوران طلایی نامید. پس به‌راحتی و با سادگی نمی‌توان از کنار این دوره مهم گذشت. هرگونه سرمایه‌گذاری برای تربیت و آموزش در این مرحله که در حقیقت دانشگاه اصلی تربیت انسان است، ضروری است.

در دوره پیش از دبستان، کودک به محیطی وارد می‌شود که کاملاً با خانواده تفاوت دارد، زیرا در خانواده کودک با پدر و مادر، خواهر و برادر زندگی می‌کند و با آنها عادت کرده است، اما در محیط پیش از دبستان با افراد متفاوتی روبه‌رو می‌شود که باید با آنها سازگار گردد. کودکانی که در دوره اولیه دچار مشکلات رفتاری و روانی بوده‌اند، در این مرحله نیز ممکن است با بحران‌هایی مانند کم‌رویی، خجالتی بودن و یا آزار و اذیت دیگران روبه‌رو گردند. در این حال طریقه برخورد با این گونه رفتارها در محیط خانه و پیش از دبستان بسیار مهم است. در این دوره، موضوع مهم این است که پدر

و مادر، مرکز پیش از دبستان و مربی چگونه آموزش و یادگیری را برای کودک خود تفسیر کرده باشند و کودک چه تصویری از آموزش و مرکز دارد.

در این راستا، کتاب پرورش مهارت‌های ارتباطی و مشارکتی، یکی از شش درس کارگاهی تخصصی این رشته، با ۸ واحد نظری و عملی تهیه شده است. هدف اصلی این کتاب آشنا کردن هنرجویان با روش‌های برقراری ارتباط و مشارکت با کودک، مدیر، کارکنان، والدین و کنترل ورود و خروج کودک در مراکز پیش از دبستان و ارائه فعالیت‌هایی در این راستا است. بر همین اساس مطالب این کتاب، ضمن ارائه فعالیت‌های مختلف و بیان یافته‌های علمی و تحقیقی و ضرورت‌ها، کمک می‌کند تا علاوه بر شناخت اهمیت و ضرورت ارتباط و مشارکت با مردم در مرکز پیش از دبستان، برنامه آموزشی در این زمینه، گام به گام از طریق فعالیت‌های مختلف تهیه، اجرا و ارزشیابی گردد.

هدف کلی کتاب درسی، آشنا کردن هنرجویان با مفهوم مهارت‌های ارتباطی و مشارکتی مربی در مراکز پیش از دبستان و نقش و اهمیت آن در آموزش و پرورش کودکان و نحوه آموزش آن از طریق تمرین‌ها و فعالیت‌های مختلف است. محتوای اصلی این درس، شامل پنج پودمان است که به‌طور خلاصه در زیر به آنها اشاره می‌شود:

پودمان اول: هدف، آشنا کردن هنرجویان با ارزش و اهمیت توسعه ارتباط و مشارکت مربی با کودک در مراکز پیش از دبستان و نقش آن در آموزش و پرورش کودکان از طریق تمرین‌ها، بازدیدها و انجام فعالیت‌های مختلف است.

پودمان دوم: هدف، آشنا کردن هنرجویان با ارزش و اهمیت توسعه ارتباط و مشارکت مربی با مدیر در مراکز پیش از دبستان و نقش آن در آموزش و پرورش کودکان از طریق تمرین‌ها، بازدیدها و انجام فعالیت‌های مختلف است.

پودمان سوم: هدف، آشنا کردن هنرجویان با ارزش و اهمیت توسعه ارتباط و مشارکت مربی با کارکنان در مراکز پیش از دبستان و نقش آن در آموزش و پرورش کودکان از طریق تمرین‌ها، بازدیدها و انجام فعالیت‌های مختلف است.

پودمان چهارم: هدف، آشنا کردن هنرجویان با ارزش و اهمیت توسعه ارتباط و مشارکت مربی با والدین در مراکز پیش از دبستان و نقش آن در آموزش و پرورش کودکان از طریق تمرین‌ها، بازدیدها و انجام فعالیت‌های مختلف است.

پودمان پنجم: هدف، آشنا کردن هنرجویان با ارزش و اهمیت کنترل ورود و خروج کودک با همکاری سایر کارکنان و نقش آن در سلامت و آموزش و پرورش کودکان از طریق تمرین‌ها، بازدیدها و انجام فعالیت‌های مختلف است.

برای ارتقای کیفیت تدریس و کسب مهارت حرفه‌ای لازم است میزان خودآموزی، خودفهمی و خودانگیزی هنرجویان افزایش یابد و این برعهده هنرآموزان عزیز است که زمینه را فراهم سازند.

هنرآموز گرامی؛

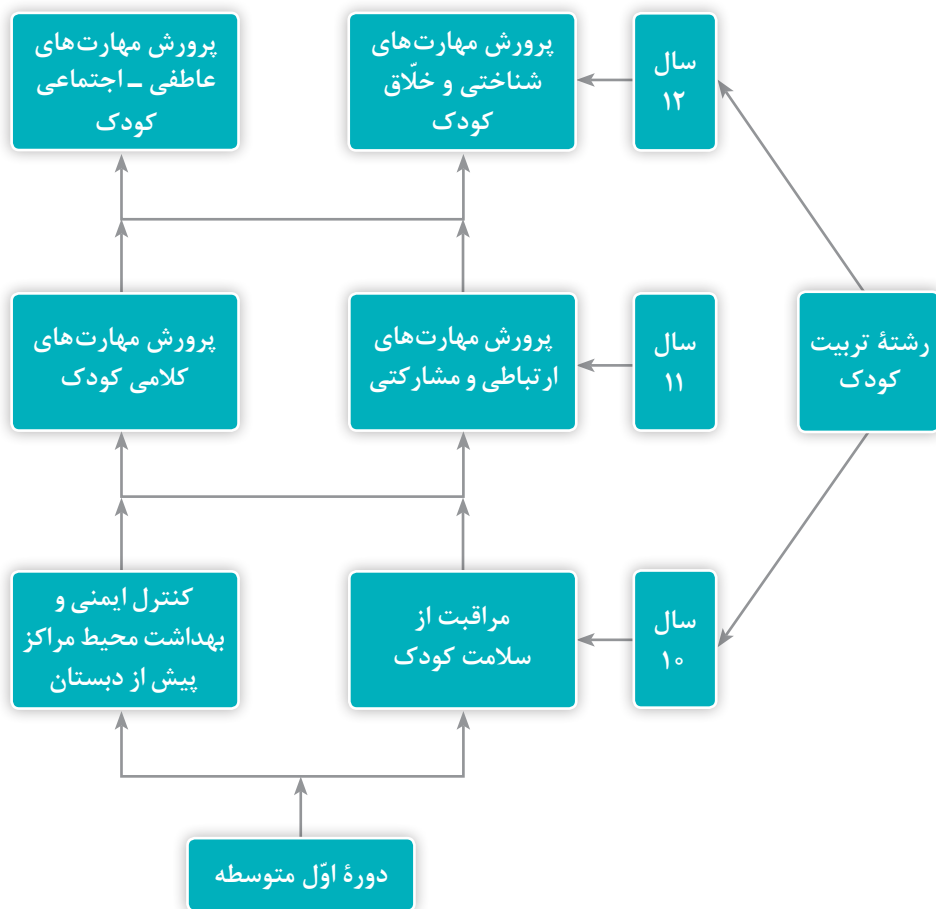
تدریس شما تلاش دوجانبه شما و هنرجویان است. راهنمای هنرآموز حاضر، برنامه مدونی را برای یاد دادن و یادگرفتن واحدهای یادگیری در اختیار شما قرار می‌دهد و شما خواهید توانست با استفاده از فنون و ابزارهای آموزشی، هنرجو را درگیر آموزش کنید. او باید به عنوان گیرنده فعال و همراه شما، مهارت‌های یادگیری، مهارت اتکای به خود، ارتباط کلامی، تفکر، اندیشه، خردورزی، حل مسئله، روابط انسانی، همکاری، مشارکت و تعاون را تجربه کند تا بدان حد که آنها را در زندگی روزمره خود به کار گیرد و خود در آینده این روش را در مورد کودکان اجرا کند. بنابراین، تا حد امکان برای او فرصت تمرین و تجربه فراهم کنید و نوآوری و خلاقیت او را ارج بگذارید.

پودمان‌های این کتاب درسی علی‌رغم گوناگون بودن، در یک نگاه کلی با هم در ارتباط هستند. قبل از توجه به نکات پیشنهادی، به منظور نهادینه شدن آنها لازم است، یادگیری مداوم، مسئولیت‌پذیری، روحیه ایثارگری، وجدان کاری، همکاری و مشارکت، صرفه‌جویی، توجه به محیط‌زیست، پاسداری از ارزش‌های مذهبی و اخلاقی، حفظ آداب و رسوم و سنت‌ها، احترام به قانون و غیره، در طول آموزش باید سرلوحه کار قرار گیرد.

توجه: برای اجرای برخی از فعالیت‌ها لازم است هماهنگی‌های لازم با مراکز پیش‌از دبستان انجام شود. پیشنهاد می‌شود هنرجویان حداقل ماهی یک جلسه بین ۴ تا ۶ ساعت در مراکز پیش‌از دبستان حضور یابند و فعالیت‌های موردنظر را انجام دهند. لازم به یادآوری است چون هر دو درس پرورش مهارت‌های کلامی کودک و پرورش مهارت‌های ارتباطی و مشارکتی به صورت موازی اجرا می‌شود با هماهنگی هنرآموزان مدرس درس‌ها، فعالیت‌های هر دو درس هم‌زمان می‌تواند در مرکز پیش‌از دبستان انجام شود.

هدایت تحصیلی - حرفه‌ای

هدایت از طریق در اختیار قرار دادن اطلاعات شغلی و حرفه‌ای که در برنامه درسی رشته، بخشی از آن وجود دارد و بخش‌های دیگر شامل مسیر توسعه حرفه‌ای از طریق بازدید و کارآموزی محقق می‌شود. مسیر هدایت تحصیلی دروس تخصصی رشته از پایه دهم تا دوازدهم در نمودار صفحه بعد نمایش داده شده است:

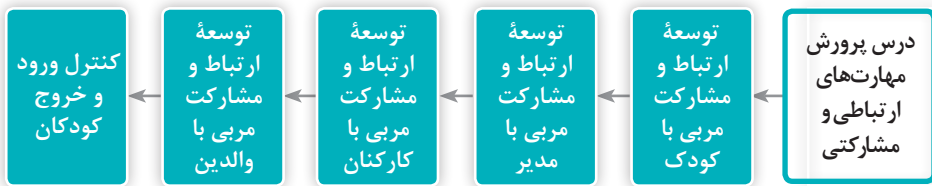

فصل ۲

معرفی واحدهای یادگیری

سازمان دهی محتوا

درس پرورش مهارت‌های ارتباطی و مشارکتی در سال یازدهم در قالب پنج پودمان مستقل از یکدیگر به صورت خطی ارائه می‌شود. سازمان‌دهی تکالیف به صورت خطی است و مراحل کاری به صورت ارائه دانش در قالب تکالیف یادگیری ساخت یافته و مهارت بعد از آن به صورت تمرین عملی در حیطه وسعت محتوا به ترتیب آورده می‌شود. شایستگی‌های غیرفنی، زیست‌محیطی، ایمنی و نگرشی به صورت تلفیقی در دانش و مهارت ارائه می‌شود.

شایستگی‌های مورد انتظار

شایستگی‌های فنی:

1 توسعه ارتباط و مشارکت مربی با کودک

- 1-1 برقراری ارتباط مؤثر با کودک
- 1-2 توسعه مشارکت با کودک
- 1-3 به‌کارگیری حقوق کودک در توسعه ارتباط و مشارکت با کودک

2 توسعه ارتباط و مشارکت مربی با مدیر

- 2-1 توسعه شناخت وظایف و شرایط کارکنان مراکز پیش از دبستان
- 2-2 ارتباط و مشارکت مربی در تدوین برنامه‌های آموزشی مراکز پیش از دبستان
- 2-3 اطلاع‌رسانی موارد خاص کودکان به مدیر

2 توسعه ارتباط و مشارکت مربی با کارکنان

- 3-1 توسعه شناخت روش‌های ارتباط و مشارکت مربی با همکاران
- 3-2 نظارت بر فعالیت مراقب و مربی‌یار
- 3-3 توسعه شناخت مشکلات ارتباطی و مشارکتی با کارکنان

4 توسعه ارتباط و مشارکت مربی با والدین

- 4-1 برقراری ارتباط مؤثر با والدین
- 4-2 توسعه مشارکت با والدین
- 4-3 توسعه شناخت روش‌های آموزش خانواده

۵ کنترل ورود و خروج کودکان

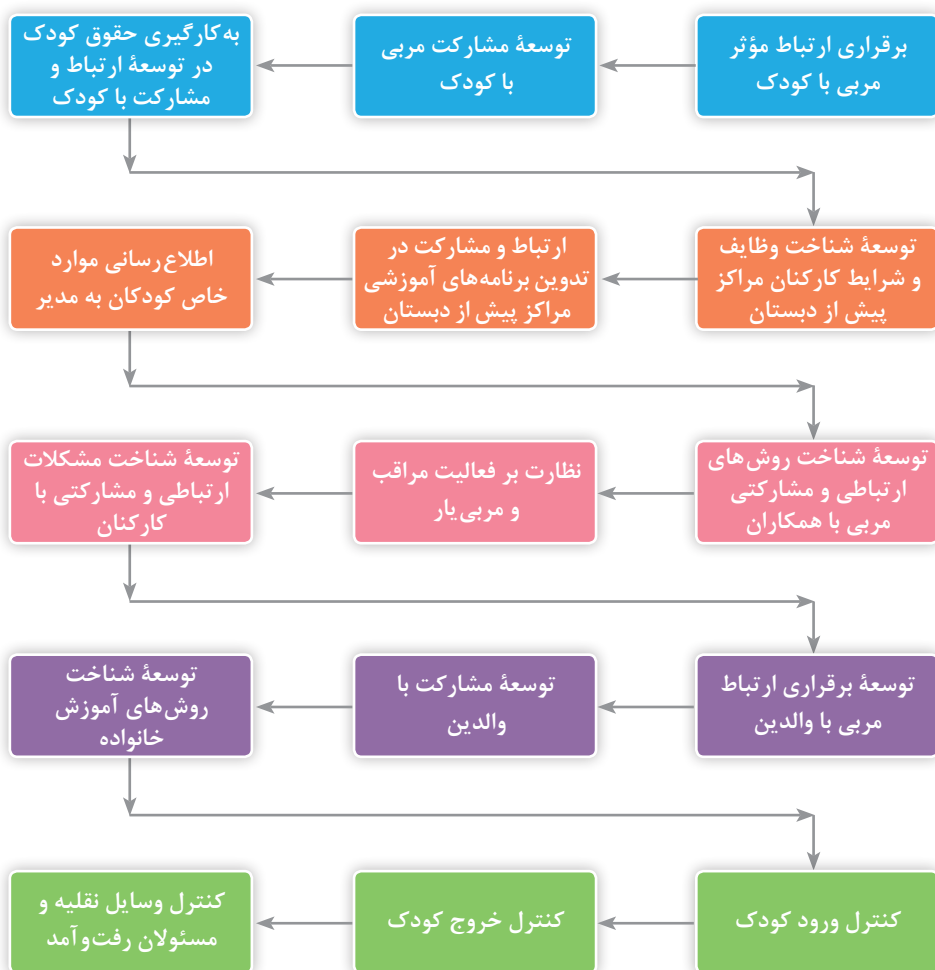
- ۵-۱- کنترل ورود کودک
- ۵-۲- کنترل خروج کودک
- ۵-۳- کنترل وسایل نقلیه و مسئولان رفت و آمد

شایستگی های غیر فنی:

- ۱ مسئولیت پذیری
- ۲ یادگیری
- ۳ مدیریت زمان
- ۴ شرکت در اجتماعات و فعالیت ها
- ۵ تفکر انتقادی

مسیر یادگیری درس پرورش مهارت‌های ارتباطی و مشارکتی

- توسعه ارتباط و مشارکت مربی با کودک
- توسعه ارتباط و مشارکت مربی با مدیر
- توسعه ارتباط و مشارکت مربی با کارکنان
- توسعه ارتباط و مشارکت مربی با والدین
- کنترل ورود و خروج کودکان

اهداف تفصیلی درس پرورش مهارت‌های ارتباطی و مشارکتی پایه یازدهم:

عناصر / عرصه	رابطه با خویشتن (روح، روان و جسم)	رابطه با خدا	رابطه با خلق خدا (سایر انسان‌ها)	رابطه با خلقت
تعقل، تفکر و اندیشه‌ورزی	۳- توجه به اخلاق حرفه‌ای خود در پرورش مهارت‌های ارتباطی و مشارکتی کودک - درک وظایف خویش در پرورش مهارت‌های ارتباطی و مشارکتی کودک	۳- تفکر در آیات الهی در رابطه با مهارت‌های ارتباطی و مشارکتی - درک دلایل آفرینش انسان‌ها توسط خداوند و برقراری ارتباط بین آنها	۳- درک ارتباط مؤثر با همکاران در پرورش مهارت‌های ارتباطی و مشارکتی کودک و والدین در مراکز پیش از دبستان	۳- درک قوانین محافظت از محیط زیست - توجه به مشارکت در حفظ محیط زیست در بحران‌ها
	۴- توجه به مسئولیت‌های محوله در پرورش مهارت‌های ارتباطی و مشارکتی کودک - کشف توانایی‌های خلاق خویش در پرورش مهارت‌های ارتباطی و مشارکتی کودک	۴- توجه به اخلاق اسلامی در پرورش مهارت‌های ارتباطی و مشارکتی - توجه به دستورهای الهی در جهت برقراری ارتباط سالم	۴- توجه به مدیریت مشارکت کودکان در بهبود مهارت‌های ارتباطی و مشارکتی خود	۴- خلاقیت در استفاده بهینه از محیط زیست در پرورش مهارت‌های ارتباطی و مشارکتی - تدبیر در ایمنی و بهداشت محیط آموزشی
	۵- توجه به وظایف خود در رابطه با اصول پرورش مهارت‌های ارتباطی و مشارکتی کودک - تجزیه و تحلیل وظایف شغلی خویش در رابطه با پرورش مهارت‌های ارتباطی و مشارکتی کودک	۵- تأمل در احکام تربیتی اسلام در پرورش مهارت‌های ارتباطی و مشارکتی - توجه به سیره تربیتی ائمه علیهم‌السلام در پرورش مهارت‌های ارتباطی سالم کودک به عنوان امانت الهی	۵- تجزیه و تحلیل مسائل و مشکلات ارتباطی و مشارکتی کودکان - توجه به تفاوت‌های فردی در پرورش مهارت‌های ارتباطی و مشارکتی کودک	۵- تجزیه و تحلیل نقش طبیعت در پرورش مهارت‌های ارتباطی و مشارکتی کودک - درک تأثیر پرورش مهارت‌های ارتباطی و مشارکتی کودک در کاهش صدمات زیست‌محیطی

اهداف تفصیلی ۱ و ۲ برای شایستگی‌های عمومی است.

عناصر	عرصه	رابطه با خویشتن (روح، روان و جسم)	رابطه با خدا	رابطه با خلق خدا (سایر انسان‌ها)	رابطه با خلقت
ایمان و باور	۳- افزایش علاقه‌مندی خود به کاربرد فناوری‌های نو در پرورش مهارت‌های ارتباطی و مشارکتی کودک - باور به یادگیری مستمر خود در پرورش مهارت‌های ارتباطی و مشارکتی کودک ۴- ارتقای مسئولیت‌پذیری خویش در پرورش مهارت‌های ارتباطی و مشارکتی کودک - پذیرش خودباوری در پرورش مهارت‌های ارتباطی و مشارکتی کودک ۵- علاقه‌مندی به شغل خویش در اجرای وظایف مربوط به پرورش مهارت‌های ارتباطی و مشارکتی کودک - پذیرش اخلاق حرفه‌ای خود در پرورش مهارت‌های ارتباطی و مشارکتی کودک	۳- التزام قلبی به دستورهای الهی در پرورش مهارت‌های ارتباطی و مشارکتی - ایمان به تفکر دینی در پرورش مهارت‌های ارتباطی و مشارکتی ۴- پذیرش اخلاق اسلامی در پرورش مهارت‌های ارتباطی و مشارکتی - پرورش مهارت‌های ارتباطی و مشارکتی با توکل به خداوند ۵- نگرش مثبت به دستورهای الهی در پرورش مهارت‌های ارتباطی و مشارکتی - باور به آیات الهی در اهمیت پرورش مهارت‌های ارتباطی و مشارکتی	۳- باور به مشارکت همکاران در پرورش مهارت‌های ارتباطی و مشارکتی - ارزش‌گذاری به نگرش سیستمی در جلب مشارکت کودکان برای برقراری ارتباط صحیح با دیگران ۴- علاقه به آموزش پرورش مهارت‌های ارتباطی و مشارکتی - نگرش مطلوب به طراحی فعالیت‌های آموزشی مبنی بر پرورش مهارت‌های ارتباطی و مشارکتی ۵- ارزش‌گذاری به نقش مربی در ایجاد محیط گرم و صمیمی برای کودک - باور به نقش یادگیری مهارت‌های ارتباطی و مشارکتی در ایجاد محیط سالم برای کودک	۳- نگرش مطلوب به استفاده بهینه از منابع طبیعی در پرورش مهارت‌های ارتباطی و مشارکتی - ارزش‌گذاری به مهارت‌های سالم ارتباطی و مشارکتی فعال در حفظ محیط زیست ۴- مسئولیت‌پذیری در حفظ منابع طبیعی برای پرورش مهارت‌های ارتباطی و مشارکتی کودکان - خردورزی در حفظ وسایل و ابزار مورد نیاز در محیط آموزش کودک در رابطه با مهارت‌های ارتباطی و مشارکتی ۵- علاقه‌مندی به حفظ منابع طبیعی در پرورش مهارت‌های ارتباطی و مشارکتی برای کودکان - نگرش مثبت به نقش طبیعت در پرورش مهارت‌های ارتباطی و مشارکتی	رابطه با خلقت

اهداف تفصیلی ۱ و ۲ برای شایستگی‌های عمومی است.

عناصر عرصه	رابطه با خویشتن (روح، روان و جسم)	رابطه با خدا	رابطه با خلق خدا (سایر انسان ها)	رابطه با خلقت
علم (کسب معرفت، شناخت، بصیرت و آگاهی)	۳- ارتقای بصیرت و آگاهی خویش برای پرورش مهارت‌های ارتباطی و مشارکتی کودک - افزایش آگاهی خود از روش‌های صحیح پرورش مهارت‌های ارتباطی و مشارکتی کودک - افزایش آگاهی خود از فناوری‌های نو در آموزش پرورش مهارت‌های ارتباطی و مشارکتی کودک ۴- افزایش شناخت خویش از ضرورت و اهمیت پرورش مهارت‌های ارتباطی و مشارکتی کودک - ارتقای شناخت خویش از روش‌های ارتباطی و مشارکتی کودک ۵- افزایش شناخت خویش از اصول و فرایندهای پرورش مهارت‌های ارتباطی و مشارکتی کودک - کسب آگاهی از وظایف محوله خویش در پرورش مهارت‌های ارتباطی و مشارکتی کودک	۳- شناخت آیات الهی در پرورش مهارت‌های ارتباطی و مشارکتی - بصیرت به نقش تفکر در دستورهای الهی در پرورش مهارت‌های ارتباطی و مشارکتی ۴- آگاهی از قوانین اسلامی در پرورش مهارت‌های ارتباطی و مشارکتی - شناخت اخلاق اسلامی در پرورش مهارت‌های ارتباطی و مشارکتی ۵- کسب معرفت از آیات الهی در پرورش آگاهی مهارت‌های ارتباطی و مشارکتی - آگاهی از سیره پیامبر ﷺ و ائمه اطهار علیهم‌السلام در انجام وظایف شغلی خود در زمینه پرورش مهارت‌های ارتباطی و مشارکتی	۳- شناخت ارتباط مؤثر با همکاران در پرورش مهارت‌های ارتباطی و مشارکتی کودکان - شناخت تفکر خلاق در آموزشی‌های مهارت‌های ارتباطی و مشارکتی کودکان ۴- آگاهی از مسئولیت همکاران در پرورش مهارت‌های ارتباطی و مشارکتی کودکان - شناخت اهمیت خودباوری کودکان برای پرورش مهارت‌های ارتباطی و مشارکتی ۵- آگاهی درک مشکلات در پرورش مهارت‌های ارتباطی و مشارکتی کودکان - آگاهی از تأثیرات مفید کار گروهی در پرورش مهارت‌های ارتباطی و مشارکتی	۳- آگاهی از مدیریت منابع طبیعی در پرورش مهارت‌های ارتباطی و مشارکتی کودکان - آگاهی از تأثیر مهارت‌های ارتباطی و مشارکتی در کاهش صدمات زیست محیطی ۴- شناخت مهارت‌های ارتباطی و مشارکتی با استفاده از منابع زیست محیطی - شناخت روش‌های آموزش حفظ محیط زیست در جهت ایجاد مهارت‌های ارتباطی و مشارکتی ۵- شناخت روش‌های بهینه‌سازی محیط زیست برای پرورش مهارت‌های ارتباطی و مشارکتی - شناخت روش‌های مدیریت ارتباطی و مشارکتی در حفظ محیط زیست

اهداف تفصیلی ۱ و ۲ برای شایستگی‌های عمومی است.

عناصر	عرصه	رابطه با خویشتن (روح، روان و جسم)	رابطه با خدا	رابطه با خلق خدا (سایر انسان‌ها)	رابطه با خلقت
عمل (کار، تلاش، اطاعت، عبادت، مجاهدت، کارآفرینی، مهارت و...)	۳- تلاش در به‌کارگیری فناوری‌های نو در پرورش مهارت‌های ارتباطی و مشارکتی کودک - تلاش در اجرای دقیق پرورش مهارت‌های ارتباطی و مشارکتی کودک ۴- افزایش مهارت خود در به‌کارگیری روش‌های خلاق در پرورش مهارت‌های ارتباطی و مشارکتی کودک - افزایش مسئولیت‌پذیری خود در پرورش مهارت‌های ارتباطی و مشارکتی کودک ۵- ارتقای مهارت خود در اجرای مؤثر پرورش مهارت‌های ارتباطی و مشارکتی کودک - ارتقای مهارت خود در به‌کارگیری روش‌های نو در آموزش مهارت‌های ارتباطی و مشارکتی کودک	۳- پایبندی به احکام اسلام در پرورش مهارت‌های ارتباطی و مشارکتی - تلاش در کسب اطلاعات دینی در اجرای فعالیت‌های آموزشی مهارت‌های ارتباطی و مشارکتی ۴- به‌کارگیری اخلاق اسلامی در پرورش مهارت‌های ارتباطی و مشارکتی - تلاش در به‌کارگیری ارزش‌های دینی و مذهبی در آموزش مهارت‌های ارتباطی و مشارکتی ۵- کاربرد آیات الهی در پرورش مهارت‌های ارتباطی و مشارکتی - به‌کارگیری آداب و سلوک اسلامی در پرورش مهارت‌های ارتباطی و مشارکتی	۳- مهارت در ارتباط مؤثر با همکاران برای آموزش مهارت‌های ارتباطی و مشارکتی کودکان - مهارت در بهبود ارتباط و مشارکت کودکان در فعالیت‌ها ۴- حضور با نشاط در فعالیت‌های آموزش مهارت‌های ارتباطی و مشارکتی - کاربرد روش‌های خلاق در پرورش مهارت‌های ارتباطی و مشارکتی کودک ۵- کسب مهارت در آموزش مهارت‌های ارتباطی و مشارکتی کودکان - تلاش در جهت نظارت مؤثر بر مهارت‌های ارتباطی و مشارکتی کودکان	۳- کاربرد فناوری‌های نوین در به‌حداقل رساندن صدمات زیست‌محیطی در انجام فعالیت‌های آموزش مهارت‌های ارتباطی و مشارکتی - رعایت بهداشت و ایمنی محیط در انجام فعالیت‌های مهارت‌های ارتباطی و مشارکتی ۴- به‌کارگیری اصول و روش‌های پیشگیری از صدمات زیست محیطی در آموزش‌های مهارت‌های ارتباطی و مشارکتی - مسئولیت‌پذیری در جهت حفظ محیط‌زیست در اجرای فعالیت‌های آموزشی مرتبط با مهارت‌های ارتباطی و مشارکتی ۵- استفاده بهینه از منابع زیست‌محیطی در آموزش مهارت‌های ارتباطی و مشارکتی - تلاش در جهت کاهش دورریزها به منظور حفظ بهداشت محیط‌زیست در آموزش مهارت‌های ارتباطی و مشارکتی	

اهداف تفصیلی ۱ و ۲ برای شایستگی‌های عمومی است.

عناصر	عرصه	رابطه با خویشتن (روح، روان و جسم)	رابطه با خدا	رابطه با خلق خدا (سایر انسان‌ها)	رابطه با خلقت
اخلاق (تزکیه، عاطفه و ملکات نفسانی)	۳- تزکیه نفس خویش برای پرورش مهارت‌های ارتباطی و مشارکتی کودک - تعهد به اخلاق حرفه‌ای خود در پرورش مهارت‌های ارتباطی و مشارکتی کودک ۴- ارتقای تعهد خود به گسترش روش‌های خلاق در پرورش مهارت‌های ارتباطی و مشارکتی کودک - ارتقای پایبندی خویش به نظارت بر پرورش مهارت‌های ارتباطی و مشارکتی کودک ۵- ارزش‌گذاری به نقش خویش در پرورش مهارت‌های ارتباطی و مشارکتی کودک - مهرورزی و خیرخواهی در انجام فعالیت‌های آموزشی مهارت‌های ارتباطی و مشارکتی کودک	۳- سعی در گسترش سیره پیامبر و ائمه اطهار در پرورش مهارت‌های ارتباطی و مشارکتی - علاقه به تفکر دینی در پرورش مهارت‌های ارتباطی و مشارکتی ۴- پرورش عواطف معنوی در آموزش مهارت‌های ارتباطی و مشارکتی - علاقه به اخلاق اسلامی در پرورش مهارت‌های ارتباطی و مشارکتی ۵- احترام به ارزش‌های دینی در پرورش مهارت‌های ارتباطی و مشارکتی - صداقت در آموزش مهارت‌های ارتباطی و مشارکتی	۳- تعهد به پرورش مهارت‌های ارتباطی و مشارکتی کودکان - گسترش فرهنگ ارتباط و مشارکت با دیگران در محیط ۴- مهرورزی به کودکان در اجرای آموزش مهارت‌های ارتباطی و مشارکتی - برخورداری از روحیه تعاون و همکاری با دیگران در پرورش مهارت‌های ارتباطی و مشارکتی ۵- پایبندی به حفظ سلامت روان کودکان در پرورش مهارت‌های ارتباطی و مشارکتی - گسترش فرهنگ مسئولیت‌پذیری در کار گروهی به منظور ایجاد مهارت‌های ارتباطی و مشارکتی	۳- پرهیز از آلوده کردن محیط زیست در فعالیت‌های پرورش مهارت‌های ارتباطی و مشارکتی - احترام به محیط زیست در اجرای فعالیت‌های آموزش مهارت‌های ارتباطی و مشارکتی ۴- ارزش قائل شدن به روش‌های مؤثر در ایجاد ارتباط و مشارکت در محیط آموزش - تعهد به اجرای قوانین مهارت‌های ارتباطی و مشارکتی به اهمیت دادن به مهارت‌های ارتباطی و مشارکتی برای ایجاد روابط مؤثر در محیط آموزش - تعهد به استفاده بهینه از منابع طبیعی در آموزش مهارت‌های ارتباطی و مشارکتی	رابطه با خلقت

اهداف تفصیلی ۱ و ۲ برای شایستگی‌های عمومی است.

بودجه‌بندی زمانی درس پرورش مهارت‌های ارتباطی و مشارکتی پایه یازدهم

این درس شامل پنج پودمان به شرح زیر است:

ردیف	پودمان	کل ساعت	ساعت نظری	ساعت عملی
۱	توسعه ارتباط و مشارکت مربی با کودک	۶۰	۲۴	۳۶
۲	توسعه ارتباط و مشارکت مربی با مدیر	۶۰	۲۴	۳۶
۳	توسعه ارتباط و مشارکت مربی با کارکنان	۶۰	۲۴	۳۶
۴	توسعه ارتباط و مشارکت مربی با والدین	۶۰	۲۴	۳۶
۵	کنترل ورود و خروج کودکان	۶۰	۲۴	۳۶

هر پودمان نیز شامل چند مرحله به شرح زیر خواهد بود:

توسعه ارتباط و مشارکت مربی با کودک				
ردیف	مراحل	عملی	نظری	جمع کل
۱	برقراری ارتباط مؤثر با کودک	۱۵	۱۰	۲۵
۲	توسعه مشارکت با کودک	۱۵	۱۰	۲۵
۳	به‌کارگیری حقوق کودک در توسعه ارتباط و مشارکت با کودک	۶	۴	۱۰

توسعه ارتباط و مشارکت مربی با مدیر				
ردیف	مراحل	عملی	نظری	جمع کل
۱	توسعه شناخت وظایف و شرایط کارکنان مراکز پیش از دبستان	۱۵	۱۰	۲۵
۲	ارتباط و مشارکت مربی در تدوین برنامه‌های آموزشی مراکز پیش از دبستان	۸	۱۲	۲۰
۳	اطلاع‌رسانی موارد خاص کودکان به مدیر	۹	۶	۱۵

توسعه ارتباط و مشارکت مربی با کارکنان				
ردیف	مراحل	عملی	نظری	جمع کل
۱	توسعه شناخت روش های ارتباط و مشارکت مربی با همکاران	۱۲	۸	۲۰
۲	نظارت بر فعالیت مراقب و مربی یار	۱۵	۱۰	۲۵
۳	توسعه شناخت مشکلات ارتباطی و مشارکتی با کارکنان	۹	۶	۱۵

توسعه ارتباط و مشارکت مربی با والدین				
ردیف	مراحل	عملی	نظری	جمع کل
۱	برقراری ارتباط مؤثر با والدین	۱۲	۸	۲۰
۲	توسعه مشارکت با والدین	۱۲	۸	۲۰
۳	توسعه شناخت روش های آموزش خانواده	۱۲	۸	۲۰

کنترل ورود و خروج کودکان				
ردیف	مراحل	عملی	نظری	جمع کل
۱	کنترل ورود کودک	۱۸	۱۲	۳۰
۲	کنترل خروج کودک	۹	۶	۱۵
۳	کنترل وسایل نقلیه و مسئولان رفت و آمد	۹	۶	۱۵

فصل ٣

تدریس موفق

بسیاری از متخصصان تعلیم و تربیت، تدریس را هنر می‌دانند و معتقدند تا زمانی که فردی علاقه و هنر علم‌آموزی را نداشته باشد، نمی‌تواند هنرآموزی موفق باشد. اما بعضی دیگر عقیده دارند که معلمی علمی است که می‌توان اصول آن را پس از طی مراحل، کسب کرد و در کلاس درس به مرحله اجرا گذاشت. عده‌ای نیز معلمی را ترکیبی از هنر و علم می‌دانند؛ یعنی معلم از علم خود برای انتخاب مواد آموزشی، و از هنر خود برای نحوه تدریس آن ماده آموزشی استفاده می‌کند. بنابراین تدریس زمانی موفق است که معلم بتواند به کمک علم و هنر آموزش به اهداف موردنظر در تدریس خود دست یابد. مهم‌ترین نقش‌های معلم در تدریس موفق عبارت است از:

■ کارشناس

■ مشوق

■ مدیر کلاس

■ مشاور

■ الگو

معلم به عنوان کارشناس: معلم‌ها باید در مورد مواد و موضوعات آموزشی و شیوه‌های تدریس خود تصمیم‌گیری کنند. در طول هفته صدها تصمیم به ذهن معلمان خطور می‌کند که انتظار دارند برای آنها جواب‌های مناسبی بیابند. سؤالاتی مانند اینکه چگونه می‌توان به دانش‌آموز^۲ راه‌های ارتباط و مشارکت با کودک را آموزش داد و کدام روش تدریس برای درس موردنظر مناسب است.

معلم به عنوان مشوق: معمولاً معلمان از خود سؤال می‌کنند که چگونه می‌توانند دانش‌آموزان را به صورت فعال در خصوص یادگیری درگیر کنند؟ بسیاری از اعمال معلم در برانگیختن دانش‌آموزان و ارتقای سطح فکر آنها مؤثر است. برای مثال، نحوه نمره‌دادن یا امتحان کردن معلم باعث دلگرمی یا دلسردی دانش‌آموزان می‌شود یا هرگونه تکلیف می‌تواند به عنوان عاملی مشوق یا دلسردکننده عمل کند. در واقع یکی از مهم‌ترین نقش‌هایی که معلم می‌پذیرد، این است که خود را به عنوان عاملی محرک و مشوق بداند.

معلم به عنوان مدیر کلاس: نحوه مدیریت کلاس و برقراری ارتباط با تک‌تک دانش‌آموزان یکی از مهم‌ترین وظایف معلمان است؛ اینکه معلم بتواند به طریقی مطلوب از عهده این گونه وظایف برآید، نقش مهمی در چگونگی انجام وظیفه او خواهد داشت. این مدیریت کلیه تصمیم‌گیری‌ها و اعمالی را که برای نظم بخشیدن

۱- در هنرستان‌های فنی و حرفه‌ای به معلم، هنرآموز گفته می‌شود.

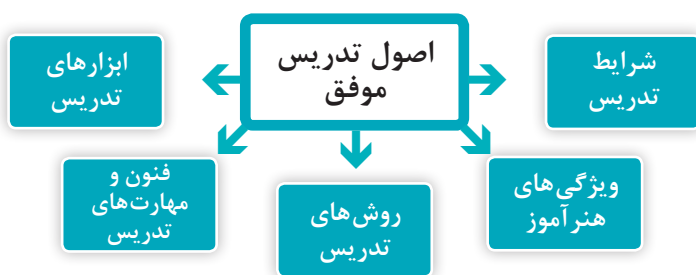
۲- در هنرستان‌های فنی و حرفه‌ای به دانش‌آموز، هنرجو گفته می‌شود.

به کلاس لازم است و تحت عنوان انضباط مطرح می‌شود، شامل می‌شود. منظور از این گونه مدیریت، نگهداری یا فراهم آوردن محیطی است که در آن یادگیری صحیح همراه با کاهش مسائل و مشکلات برای دانش‌آموزان انجام می‌شود.

معلم به‌عنوان مشاور: دانش‌آموزان معمولاً با ورود به مدرسه با مسائل جدیدی روبه‌رو می‌شوند که برای حل آنها نیاز به مشورت پیدا می‌کنند و در این راه بهترین کسی که می‌تواند به دانش‌آموز کمک کند، معلم اوست. اگرچه نمی‌توان از معلمان انتظار داشت که مانند مشاور عمل کنند، ولی باید نسبت به رفتار شاگردان خود مشاهده‌گران حساسی باشند. همچنین زمانی که احساسات دانش‌آموزان مانعی برای یادگیری آنهاست، باید پاسخ مناسب و راهکار مؤثری به آنها ارائه دهند و در صورت لزوم، آنها را نزد مشاور و متخصص مربوط بفرستند.

معلم به‌عنوان الگو: بسیاری از دانش‌آموزان با ورود به فضای آموزشی سعی می‌کنند الگویی برای خود برگزینند؛ ولی معمولاً معلم نخستین گزینه‌ای است که انتخاب می‌کنند. بنابراین معلم باید بتواند از هر نظر الگوی خوبی برای دانش‌آموز خود باشد. در واقع یک معلم علاقه‌مند که حتی خوب هم تدریس نمی‌کند، در مقایسه با معلمی که خوب تدریس می‌کند ولی با جدیت و اشتیاق موضوع را دنبال نمی‌کند، دانش‌آموزان را بیشتر به درس علاقه‌مند می‌سازد؛ زیرا معلمان در هر حال، الگویی برای دانش‌آموزان هستند.

اصول تدریس موفق: تدریس هر درسی، آشنایی با تجربه‌های بسیاری است. این تجربه‌ها می‌تواند تسهیل‌کننده مسیر فرایند یاددهی - یادگیری برای هنرآموز و هنرجو باشد. (نمودار ۱)

نمودار ۱- اصول تدریس موفق

- ۱- شرایط تدریس
- ← شرایط زمانی تدریس
  - ← شرایط مکانی تدریس
  - ← شرایط ارائه درس
  - ← شرایط رفتاری و عاطفی تدریس

الف) شرایط زمانی تدریس

۱ برای رفتن به کلاس تأخیر نداشته باشید و از قانون نادرست «نظم ما در بی‌نظمی ماست» جداً پرهیز کنید؛ زیرا چنانچه شاگردان کلاس شما ۱۶ نفر باشند و شما ۱۰ دقیقه تأخیر کنید، در حقیقت ۱۶۰ دقیقه (۳ ساعت) از وقت انسان‌ها را به هدر داده‌اید و این اتلاف وقت قابل جبران نیست. در موارد ضروری و غیر اختیاری بیش از ۵۰ دقیقه تدریس نکنید، و زمان هر جلسه تدریس را در نظر داشته باشید تا با کمی یا زیادی وقت روبه‌رو نشوید؛ یعنی درس را به‌موقع آغاز نمایید و به‌موقع نیز تمام کنید.

۲ بین دو جلسه تدریس حداقل ۱۰ دقیقه استراحت کنید. این استراحت تأثیر بسزایی در تدریس‌های بعدی شما خواهد داشت. از استاد کهنسالی پرسیدند: «شما با این سن و سال زیاد، چگونه این همه تدریس می‌کنید؟» پاسخ داد: «من در برابر یک ساعت تدریس، یک ساعت نیز استراحت می‌کنم».

۳ درس خود را با توجه به زمان پیش‌بینی شده و تعداد جلسات تدریس و روزهای تعطیل زمان‌بندی کنید. این زمان‌بندی کمک می‌کند تا از نظر زمانی در پایان دوره یا سال با مشکلی روبه‌رو نشوید. این کار نوعی «برنامه‌ریزی آموزشی» است. بیشتر استادان و معلمان با شروع درس‌ها، تقویمی تهیه می‌کنند و با توجه به روزهای تعطیل و تعداد جلسات، برای درس خود برنامه‌ریزی دارند. (طرح درس سالانه)

ب) شرایط مکانی تدریس

۱ سعی کنید مکان تدریس شما دارای دما، روشنایی، مساحت، بهداشت، آرامش، میز و صندلی مناسب باشد.

۲ شاگردانی را که گوش یا چشمشان ضعیف است، در جلوی کلاس، و شاگردانی را که قدشان بلند است، در انتهای کلاس بنشانید.

۳ فاصله شما با شاگردان، مناسب باشد؛ به‌طوری که صدایتان برای همه آنان به‌خوبی شنیده شود.

۴ در صورت امکان، محل استقرار خود در کلاس را در جایی انتخاب کنید که هنرجویان از شما بسیار دور نباشد.^۱

ج) شرایط ارائه درس

۱ در پایان هر تدریس، با نظرخواهی از فراگیران به ارزیابی آموزشی و تأثیرات پرورشی درس خود بپردازید.

۱- برای کسب اطلاعات بیشتر در این زمینه، به کتاب راهنمای هنرآموز، درس کنترل بهداشت و ایمنی محیط مراکز پیش از دبستان پایه دهم مراجعه کنید.

۲ مطالب درسی را دسته‌بندی کنید؛ زیرا دسته‌بندی مطالب در تفهیم درس و کیفیت تدریس بسیار مؤثر است.

بیار ای سخنگوی چابک‌سرای بساط سخن را یکایک به جای

۳ رئوس مطالب درسی را روی یک کاغذ کوچک بنویسید و از روی آن تدریس کنید تا مطلبی فراموشتان نشود.

۴ یکی از مهم‌ترین اصول آموزشی، داشتن «تنوع روش تدریس» در هنگام آموزش است؛ پس بیشتر به آن توجه کنید.

۵ اگر سؤالی را در کلاس مطرح کردید، سرانجام جواب آن را بدهید و آن را بی‌جواب نگذارید.

۶ سعی کنید در هر جلسه تدریس، مطالب نو و تازه‌ای نیز برای هنرجویان خود داشته باشید. این امر موجب پویایی و بالندگی کلاس شما خواهد شد.

۷ درس را از افراد مختلف و از جای‌جای کلاس و در اوقات گوناگون بپرسید تا همه هنرجویان همواره از آمادگی درسی برخوردار باشند.

۸ در کلاس درس، سؤالات خود را به گونه‌ای مطرح کنید که هنرجویان را به اندیشیدن وادارد و تا آنجا که امکان دارد، اجازه دهید خود هنرجویان پاسخ آن را بیابند و یا حتی زمینه پاسخ دادن را نیز برای آنان فراهم آورید، نه اینکه خودتان بی‌درنگ پاسخ آن را بدهید.

۹ در صورتی که خستگی را در وجود هنرجویان احساس کردید، اگر می‌توانید از ادامه تدریس خودداری کنید. گاه این خستگی در هنرجویان به صورت‌های گوناگونی مانند نگاه به ساعت، گذاشتن پلک‌ها روی هم، بستن کتاب و کلاسور با صدای بلند، سخن گفتن با یکدیگر، توجه نکردن به درس و نگاه به جاهای دیگر جلوه‌گر می‌شود.

۱۰ خلاصه، جمع‌بندی و نتیجه درس را در پایان تدریس برای هنرجویان خود بیان کنید.

۱۱ برخی از روان‌شناسان معتقدند که اگر بخواهیم تمام اصول یادگیری را در یک اصل خلاصه کنیم، آن اصل عبارت از «توجه کردن به آموخته‌های قبلی فراگیران» است.

۱۲ مطلبی را که هنرجویان با سعی و تلاش خود به دست می‌آورند، از آن خود می‌دانند و آن را با علاقه و بدون مقاومت می‌پذیرند. پس زمینه دستیابی به مطالب به‌وسیله خود هنرجویان را برای آنان فراهم آورید.

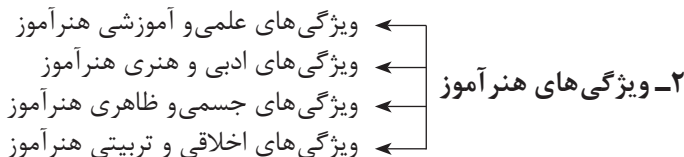
۱۳ توجه داشته باشید که هنرجویان حدود ۲۵ دقیقه می‌توانند روی یک موضوع خاص تمرکز کافی داشته باشند. پس از آن، تمرکز حواسشان سیر نزولی خواهد داشت. از این رو باید پس از این مدت، در کلاس درس «تنوع» ایجاد کنید.

د) شرایط رفتاری و عاطفی تدریس

۱ هنگامی که نشاط روحی و عاطفی دارید، تدریس کنید و این کار را با خوشرویی، نرم‌خویی، و خون‌سردی انجام دهید. تا آنجا که ممکن است، از تدریس به هنگام کسالت، عصبانیت، خواب‌آلودگی، اضطراب، نگرانی، ناراحتی و غمگینی بپرهیزید.

۲ خودتان در تدریس، شور و احساس داشته باشید تا بتوانید شور و احساس هنرجویان را نیز برانگیزانید.

۳ رابطه‌ای صمیمی و عاطفی با هنرجویان برقرار کنید و آنان را در حل مشکلات خانوادگی و رفتاری‌های شخصی‌شان یاری دهید. رسیدگی نکردن به این گونه مسائل، ممکن است باعث افت تحصیلی آنان شود.

الف) ویژگی‌های علمی و آموزشی هنرآموز

۱ پیش از آغاز تدریس، شناخت اجمالی از هنرجویان و سطح معلومات آنها به‌دست آورید.

۲ یکی از ویژگی‌های هر هنرآموزی، تسلط علمی او بر موضوع و محتوای درس است. حتماً برای تدریس خود، پیش‌مطالعه داشته باشید.

۳ برای تدریس خود طرح و برنامه‌ریزی درسی داشته باشید؛ این امر تأثیر بسزایی در کیفیت و کمیت آموزش و تدریس شما خواهد داشت.

۴ به هنرجویان خود اجازه سخن گفتن و سؤال کردن بدهید و سخنان آنان را بدون دلیل قطع نکنید.

۵ اگر بیرون از کلاس حادثه‌ای رخ داد، در صورت امکان آن را با مطالب درسی خود ارتباط دهید و یا به‌صورت کوتاه درباره آن سخنی بگویید تا آن حادثه، فکر و ذهن فراگیران را به خود مشغول نکند.

۶ در صورت امکان و پیش از آغاز هر درس، در مورد مطالب دروس قبلی، از هنرجویان خود اگر حتی یک نفر باشد سؤالاتی بکنید؛ زیرا این کار به رشد کیفی آموزشی کمک می‌کند؛ علاوه بر این، به تجربه ثابت شده است که هنرجویان معمولاً درس هنرآموزان پرسشگر را بیشتر مطالعه می‌کنند، ولی به مطالعه درس هنرآموزان دیگر کمتر توجه نشان می‌دهند.

۷ در زمان‌های مناسب آزمون‌های مختلف برگزار کنید و پاسخ صحیح سؤالات آزمون و نتیجه آن را در اسرع وقت به هنرجویان بگویید.

۸ کتاب‌های کمک درسی و منابعی را که با موضوع و محتوای درسی هنرجویان مرتبط است، به آنان معرفی کنید.

ب) ویژگی‌های ادبی و هنری هنرآموز

۱ قلم، بیان و تلفظ کلمات را با کسب آگاهی از دستور زبان و آیین نگارش و با مطالعه نثرهای فاخر و نظم‌های زیبا، صحیح و زیبا کنید؛ زیرا قلم و بیان صحیح و زیبایی شما در تدریس‌تان تأثیر مثبت خواهد گذاشت؛ مثلاً به جای واژه «کور» از واژه «نابینا» و یا «روشندل» استفاده کنید، و یا املاي کلمات «دوم» و «سوم» و «ذغال» را به صورت صحیح آن یعنی «دوم» و «سوم» و «زغال» بنویسید.

۲ از خطی زیبا و یا خوانا برخوردار باشید؛ زیرا گاه هنرجویان از چگونگی خط معلم، به شخصیت وی پی می‌برند. و البته چگونگی خط، در تدریس انسان نیز بی‌تأثیر نیست. یکی از هنرآموزان خوش خط می‌گفت: «گاهی که از هنرجویان خود در مورد کلاس و تدریس‌م نظرخواهی می‌کنم، یکی از نکاتی که به آن اشاره می‌کنند، این است که خط زیبای شما در تفهیم مطالب به ما مؤثر بود».

۳ واژه‌های غیرایرانی به‌ویژه واژه‌های انگلیسی را در صورت دانستن تلفظ و معنای صحیح آنها به کار ببرید. در غیر این صورت، از به‌کارگیری آنها خودداری کنید؛ زیرا تأثیر منفی آن بیش از تأثیر مثبت آن است و باید عطایش را به لقایش بخشید.

ج) ویژگی‌های جسمی و ظاهری هنرآموز

۱ تدریس موفق نیازمند تقویت جسمانی است؛ مثلاً بین هر دو جلسه تدریس چیزی بخورید و یا بنوشید، اگر چه اندک باشد.

۲ به آراستگی ظاهر خود، از قبیل مرتب لباس پوشیدن، تمیز بودن لباس‌ها، واکس زدن کفش‌ها، بدبو نبودن دهان، مسواک زدن دندان‌ها، خوش‌بویی، پاکیزه بودن بدن، و امثال آن توجه داشته باشید.

۳ اگر جراحی یا بیماری ظاهری و مانند آن دارید، پیش از آغاز تدریس درباره‌اش توضیح مختصری بدهید تا ذهن هنرجویان در طول تدریس، به آن مشغول نشود.

۴ گاهی هنگام تدریس کمی‌راه بروید و تحرک و جابه‌جایی داشته باشید و از نشستن در یک جا و به‌صورت یکنواخت پرهیز کنید.

د) ویژگی‌های اخلاقی و تربیتی هنرآموز

۱ در تدریس بر خدا توکل کنید و با نام او آغاز کنید.

۲ توجه به مناسبت‌های ملی - مذهبی درس را با بیان حدیثی از ائمه اطهار علیهم‌السلام آغاز کنید.

۲ برای خودتان خودسازی داشته باشید تا بتوانید هنرجویان را بسازید:

ذات نایافته از هستی بخش
خشک ابری که بود ز آب تهی
کی تواند که شود هستی بخش
ناید از وی صفت آب دهی

۴ در گفتن کلمه «نمی دانم» شهادت داشته باشید. شیخ مرتضی انصاری (رحمه الله)، از عالمان برجسته شیعه و با آن همه عظمت علمی، هنگامی که مطلبی را از ایشان می پرسیدند و پاسخ آن را نمی دانست، می فرمود: «ندونم، ندونم، ندونم»^۱.

۵ به وعده ها و قول هایی که در کلاس می دهید، به ویژه در مورد دادن هدیه و جایزه، عمل کنید.

۶ نسبت به هنرجویان خود محبت داشته باشید. این امر باعث می شود که هنرجو نیز به هنرآموز خود محبت داشته باشد، و همین محبت دوسویه در فهمیدن و فهماندن تأثیر خواهد گذاشت. آنان را مؤدبانه صدا بزنید؛ مثلاً هنرجویان دختر خود را با پیشوند «خانم» صدا کنید.

۷ به هیچ وجه به هنرجویان توهین نکنید.

۸ در کلاس درس از گفتن کلمات و جملات رکیک و شوخی های خارج از ادب و نزاکت جداً پرهیز کنید.

۹ اگر مطلبی را به صورت اشتباه برای هنرجویان بیان کردید، آن اشتباه را در همان جلسه و یا در جلسات بعد برطرف کنید.

۱۰ به هنرجویان خود، به ویژه هنگام ورود به کلاس، سلام کنید و سلام آنان را نیز با گرمی بیشتر و به صورتی بهتر جواب دهید. هرگز نپندارید که این کار از شخصیت معلم می کاهد. تجربه ثابت کرده است که این رفتار او بر محبوبیت می افزاید.

۱۱ تنبیه تمام افراد یک گروه بر اثر رفتار بد یک فرد یا یک گروه کوچک، کار عاقلانه و خدایسندانه ای نیست. مواظب باشید تر و خشک را با یکدیگر نسوزانید.

۱۲ بکوشید که هنرجویان متخلف را به عذرخواهی از خودتان مجبور نکنید، و در صورت عذرخواهی، عذرشان را پذیرا باشید.

۳- روش های تدریس

۱ تلاش کنید برای تدریس خود، «روش تدریس» داشته باشید. از این رو، شایسته و حتی بایسته است که با روش های کلی تدریس و روش های اختصاصی تدریس هر درس آشنا شوید؛ زیرا گفته اند: «دنیای امروز دنیای یادگیری روش ها و به کارگیری آنهاست».

۲ معمولاً هنرمندی هر هنرآموزی در جلسه اول و بر اساس روشی که در تدریس خود برمی گزیند، مشخص می شود. در این باره بسیار بیندیشید و آن را دست کم نگیرید.

۱- نمی دانم، نمی دانم، نمی دانم

۲ به خاطر داشته باشید که طبق آمار ارائه شده از سوی برخی از روان شناسان، حدود ۷۵٪ یادگیری از راه چشم و بقیه آن از راه حواس دیگر انجام می‌گیرد. از این رو در تدریس، لازم است تا آنجا که امکان دارد، مواد و مطالب درسی خود را به صورت بصری نیز ارائه کنید؛ زیرا گفته‌اند: «یک تصویر، گویاتر از هزار کلمه است»^۱.

۴- فنون و مهارت‌های تدریس

فنون و مهارت‌های تدریس شامل فنون پیش از تدریس، ضمن تدریس و پس از تدریس است.

الف) فنون و مهارت‌های پیش از تدریس؛ مانند آماده کردن طرح درس و یا ایجاد فضای مناسب آموزشی.

ب) فنون و مهارت‌های ضمن تدریس؛ مانند آماده‌سازی ذهنی هنرجویان و ارائه درس.

ج) فنون و مهارت‌های پس از تدریس؛ مانند ارزشیابی تدریس خودتان و یا ارزشیابی مهارت‌های هنرجویان.

۵- ابزارهای تدریس (وسایل کمک آموزشی)

۱ در تدریس از ابزارهایی مانند گچ، تخته سیاه یا وایت برد^۲، طرح و نمودار و لوحه، عکس و پوستر، فیلم و اسلاید، نوارهای صوتی و تصویری، رایانه، بلندگو، اورهد، آپک، فیلم استریپ استفاده کنید تا بر ارتقای کیفیت آموزش خود بیفزایید.

۲ روی تخته سیاه یا وایت برد و مانند آن هر مطلبی را ننویسید، بلکه فقط مطالب مهم و ضروری را، آن هم به صورت دسته‌بندی شده، بنویسید.

۳ هنگامی که روی تخته سیاه مطلبی را می‌نویسید، آن را با صدایی رسا نیز بخوانید تا همه هنرجویان آن مطلب را بشنوند و بدون درنگ بنویسند و منتظر کنار رفتن شما از جلوی تخته نباشند.

۴ در صورت امکان، برای نوشتن مطالب و یا کشیدن شکل‌ها و به‌ویژه مطالب و شکل‌های مهم درسی، از گچ یا ماژیک رنگی غیر از قرمز و رنگ‌هایی مانند آن که به‌وضوح دیده نمی‌شوند، استفاده کنید.

۵ برای نشان دادن مطالبی که روی تخته کلاس و مانند آن نوشته و یا کشیده شده است، می‌توانید از نشانگرهای مناسب (لیزری، یک چوب اشاره، خط‌کش و یا حتی آنتن جدا شده رادیو) استفاده کنید.

۱- برای کسب اطلاعات بیشتر در زمینه روش‌های نوین تدریس، به کتاب راهنمای هنرآموز درس مراقبت از سلامت کودک مراجعه کنید.

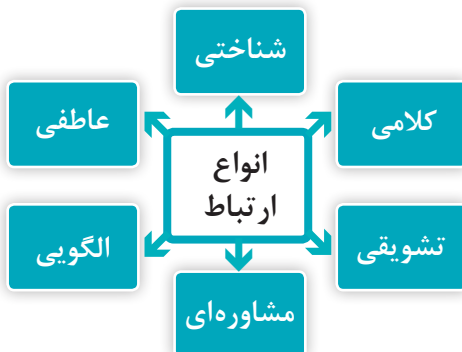
۲- برای کسب اطلاعات بیشتر در این زمینه، به کتاب راهنمای هنرآموز درس کنترل بهداشت و ایمنی محیط مراکز پیش از دبستان پایه دهم مراجعه کنید.

ارتباط اثربخش هنرآموز با هنرجویان

یکی از عوامل بسیار مهم در تدریس موفق هنرآموز، چگونگی برخورد او با هنرجویان در اولین روزهای حضور در کلاس درس است. هنرآموز موفق کسی است که در روزهای اولیه حضور خود در هنرستان با ایجاد محیط عاطفی مثبت از خود و درسی که باید ارائه بدهد، هنرجویان را نسبت به خویشتن و موضوع تدریس خود علاقه‌مند سازد و آن‌گاه در این زمینه به ارائه مطلب بپردازد. به یاد داشته باشید:

- تصور هنرآموزان درباره فرد و نحوه آشنایی هنرجو با هنرآموز و رابطه‌ای که بین این دو ایجاد می‌گردد، عامل مهمی در شکل‌گیری شخصیت و نحوه خویشتن‌پنداری هنرجویان به شمار می‌آید. هنرآموز علاقه‌مند با رفتار انسانی خود هنرجویانی با صفات انسانی و علاقه‌مند به هنرستان تربیت می‌کند؛ در حالی که هنرآموزان بی‌علاقه و وقت‌گذران که به روابط انسانی بی‌توجه است، هنرجویانی افسرده و گریزان از هنرستان پرورش می‌دهد. اعتقاد و پندار هنرآموز درباره نوع رفتار هنرجو و توانایی‌های او و نحوه استفاده از این عوامل می‌تواند شخصیت او را در مسیر خاصی پرورش دهد.

- یکی از زمینه‌های اصلی آموزش و پرورش موفق، آن است که هنرآموز در نگاه هنرجویان، چهره‌ای محبوب و دوست‌داشتنی جلوه کند و با این ویژگی است که هنرجو می‌تواند با برقراری یک رابطه عاطفی مثبت به هنرآموز خود اعتماد کند، به درس و مدرسه علاقه‌مند شود و انگیزش درونی او برانگیخته می‌شود.
- دیدگاه هنرجویان نسبت به هنرآموز در همان دو سه جلسه اول شکل می‌گیرد و از آن به بعد به‌ندرت تغییر می‌یابد. علاوه بر تأثیرات اولیه روش کار و برخورد هنرآموز بر طرز فکر هنرجویان، اغلب هنرجویان پیش از ثبت‌نام و با اطلاع از حضور هنرآموز خاص در کلاس از طریق دیگر هنرجویان و سایر منابع درباره او اطلاعاتی را کسب می‌کنند و همین عامل باعث می‌شود که خیلی زود نسبت به او و درس او طرز فکر ثابتی در آنان ایجاد شود. این طرز فکر تقریباً تا پایان سال بدون تغییر باقی می‌ماند.

نمودار ۲- انواع ارتباط

الف) انواع ارتباط

مربیان و هنرآموزان باید شش نوع ارتباط را در نظر داشته باشند و بکوشند این ارتباط را با هنرجویان برقرار کنند و آنها را گسترش دهند. (نمودار ۱ و ۲)

ارتباط شناختی:

هنرآموز در این محور با نفوذ در دنیای هنرجویان خود، شناخت و معرفت لازم را در مورد جنبه‌های وجودی آنان به دست می‌آورد. این جنبه‌ها عبارت‌اند: از انگیزه‌ها، خلاقیت‌ها، نقاط ضعف، نقاط قوت، وضعیت مالی، وضعیت درسی، وضعیت اخلاقی، وضعیت خانوادگی و غیره. این ارتباط زیربنای ارتباط‌های بعدی است و هر اندازه که هنرجو بیشتر شناخته شود، تدابیر و شیوه‌های آگاهانه‌تر و موفقیت‌آمیزی در تربیت او اتخاذ خواهد شد. مطالعه کتب روان‌شناسی رشد در این زمینه برای مربیان و هنرآموزان راه‌گشا است.

ارتباط کلامی:

هنرآموز طی روز با هنرجویان روبه‌رو می‌شود. روبه‌رو شدن، موقعیت مناسب و بهانه‌ای برای برقراری ارتباط کلامی است. ارتباط در این محور بر پایه میزان تبادل کلامی شکل می‌گیرد. رابطه کلامی هنرآموز باعث می‌شود که:

- ۱ هنرجو از انتظارات هنرآموز خود آگاه شود.
- ۲ هنرجو با سخن گفتن، دریچه جدیدی از معرفت به روی هنرآموز بگشاید و جنبه‌های درون خویش را آشکار سازد.
- ۳ موانع و حجاب‌ها بین هنرآموز و هنرجو از بین برود و هنرجو احساس کند در وقت ضرورت می‌تواند به راحتی با هنرآموز سخن بگوید و مسائل خود را با او دوستانه در میان بگذارد.

ارتباط عاطفی:

هنرآموز در این محور، هنرجویان را از عواطف عمیق و توأم با مسئولیت خود مطمئن و دلگرم می‌کند. هنرجویان نیز فرصتی می‌یابند تا در پرتو خورشید وجود هنرآموز، گرمی خاصی در جان‌شان احساس کنند و فروغ زندگی با احساس گرم و محکم هنرآموز، در اعماق روانشان جوانه زند؛ اما باید مراقب بود که تبادل عاطفی هنرآموز و هنرجو به سطح اتکای عاطفی تنزل نکند و هنرجو به مرحله وابستگی عاطفی سقوط نکند. تبادل عاطفی از هنرجویان شخصیت‌های سالم و کارآمد می‌آفریند و اتکای عاطفی هنرجو موجب وابستگی و آسیب‌پذیری او می‌شود. روایات و آیات قرآنی نیز نشان می‌دهد که ارتباط خداوند، در مقام اولین معلم انسان، بر محور «یحیهم و یحبونهم» استوار است. معلم به تبعیت از خداوند باید اکسیر جان‌بخش محبت را در روح مدرسه جاری کند.

ارتباط تشویقی:

بدون تردید، تشویق و ترغیب از مهم‌ترین ارکان روان‌شناسی تربیتی و عامل مؤثر در تحریک انگیزه‌های پیشرفت و عملکرد فرد در فرایند یادگیری و تقویت

رفتارهای مطلوب است. تشویق به منزلهٔ یک نیاز، از اولین گام‌های یادگیری در فرایند تربیت هنرجو است. وقتی هنرجو را تشویق می‌کنید، فرصتی فراهم می‌آورد که به توانایی، ظرفیت و ارزش‌های خود پی ببرد و در نتیجه، مفهوم مثبت و ارزنده‌ای از عملکرد مفید خود در ذهن تصویر کند که بعدها شکل‌دهندهٔ حرمت نفس او خواهد بود. لازم است هنرآموز در موقعیت‌های مناسب به فراخور موفقیت‌های اخلاقی، اجتماعی، ورزشی، فرهنگی، هنری و علمی، هنرجویان را تشویق کند. تشویق می‌تواند شامل انواع زیر باشد:

(الف) تشویق مادی (تقدیرنامه، مدال و غیره)

(ب) تشویق غیرمادی یا کلامی (بسیارخوب! زنده باد! عالی است! آفرین!!)

(پ) به صورت غیرمادی و غیرکلامی (لبخند زدن، دست‌زدن روی شانه، و غیره)

از لحاظ تربیتی، مهم است که تشویق با سن و عمل هنرجو متناسب باشد و به امری تکراری و پیش پا افتاده تبدیل نشود.

نکته

ارتباط الگویی:

ارائه الگو و اسوه، مؤثرترین و موفقیت‌آمیزترین شیوهٔ تربیتی است. زیرا هنرجو در زندگی نیاز به الگو دارد. او نیاز دارد که بفهمد چه باید بکند، چه نوع رفتاری را از خود بروز دهد، در برابر امور و دشواری‌ها چه موضع و راه حلی باید در پیش گیرد و چگونه با امور مواجه شود. به این سبب، خدای تبارک و تعالی، رسول اکرم صلی الله علیه و آله را در حکم بهترین سرمشق به جهانیان معرفی کرده است: «لقد کان لکم فی رسول الله اسوه حسنه: همانا رسول خدا برای شما سرمشق نیکویی است».

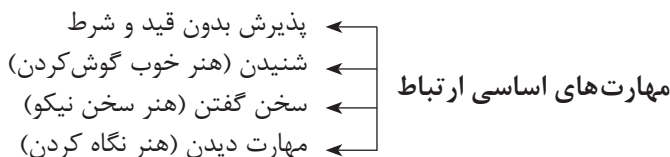
رسول خدا صلی الله علیه و آله در طول تاریخ، بزرگ‌ترین سرمشق بشر بود. او قبل از اینکه با گفتار خود راهنمای خلق باشد، با رفتار خویش بهترین مربی بود. معلم (هنرآموز) در مدارس یکی از عناصر مهم الگوسازی است و باید الگوی مناسبی برای هنرجو باشد. او باید در جهت اصلاح خود بکوشد و «در فن زندگی» استادگردد. حضرت علی علیه السلام می‌فرماید:

«اگر درصدد اصلاح دیگران هستی، نخست خود را اصلاح کن. این عیب بزرگی است که به اصلاح و تربیت دیگران بپردازی، در حالی که خود فاسد هستی».

روان‌شناسان معتقدند کودکان و نوجوانان به مراتب بیش از آنچه از گوش‌های خود یاد می‌گیرند، از چشمانشان فرامی‌گیرند. امام صادق علیه السلام می‌فرماید: «اگر عالم بر طبق دانایی خویش رفتار نکند، محبت او از دل‌ها همچون باران از روی سنگ‌ها می‌لغزد».

ارتباط مشاوره‌ای:

بیشتر هنرجویان در گذرگاه‌های تحصیل و زندگی، به نقطه‌ای می‌رسند که در انتخاب راه دچار تردید می‌شوند. می‌توان به آنان آموخت که در ابتدای کار خودشان مشاور خویش باشند و در مراحل بعدی، با اعتماد به هنرآموز، از آنها چاره‌جویی کنند. هنرآموز باید در این لحظات بحرانی نقش خود را به خوبی ایفا نماید و هنرجویان را از لحاظ روحی حمایت و یآوری کند. برای مثال، فردی که در امتحانات یا در مسابقات هنرستانی دچار ناکامی شده است، به برخورد حمایتی و روحیه‌سازی نیاز دارد و در لحظات دشوار تصمیم‌گیری، هنرآموز با مشخص کردن نقاط قوت و ضعف، او را به انتخابی آگاهانه ترغیب می‌کند.

۱- مهارت پذیرش بدون قید و شرط

لازمهٔ یک ارتباط مؤثر، پذیرش مخاطب است. هنرآموز باید هنرجو را، همان‌گونه که هست، بپذیرد. پذیرش هنرجو، شامل شناخت او در حکم یک فرد واحد و یگانه است که به خاطر انسان بودن قابل احترام است و ارزش رفتار احترام‌آمیز دارد. حقیر شمردن، اعتراض کردن، تحقیر کردن، انتقاد کردن از دانش‌آموزان کار آسانی است. اما پذیرش بدون قید و شرط یک دانش‌آموز کار دشواری است و لازم است هنرآموز در این زمینه مهارت کسب کند. هنرآموز دلسوز بر رفتار خود مسلط است و به پیروی از خداوند متعال، که به انسان تاج «لقد کرمنا بنی آدم» بخشید، به همهٔ هنرجویان در مقام انسان احترام می‌گذارد و بدون قید و شرط آنان را می‌پذیرد.

۲- مهارت شنیدن (هنر خوب گوش کردن)

در قرآن کریم صفت «شنوا» بودن خداوند متعال بر صفات دیگر مقدم گردیده است: «ان الله سمیع بصیر» یا «انه هو السميع العليم». در روایات است که حضرت علی علیه السلام در توصیف یکی از بارانش می‌فرماید: «او بر شنیدن حریص‌تر بود تا گفتن». اگرچه خوب گوش کردن یک مهارت به ظاهر ساده است، در عمل ظرافت و پیچیدگی بسیاری دارد. خوب گوش کردن، در مورد هنرجویان معجزه می‌کند. زیرا اولاً وقتی هنرآموز به حرف‌های هنرجو گوش می‌دهد، او احساس می‌کند که من فرد با ارزشی هستم که هنرآموز من به حرف‌هایم گوش می‌دهد و این احساس، ارزش را در او زنده می‌کند. ثانیاً هنرجو هم یاد می‌گیرد که به سخن معلم گوش دهد.

۳- مهارت سخن گفتن (هنر سخن نیکو)

مهارت گفتگوی صحیح با هنرجویان عامل بسیار مهمی در ارتباط است و هنرآموز باید این مهارت را خود تقویت کند. از نظر تربیتی، مهم است که هنرآموز هنگام به کار بردن کلمات، به جنبه عاطفی آنها توجه کند. متأسفانه مشاهده شده است که بعضی هنرآموزان به این مورد توجه ندارند و ناآگاهانه با به کار بردن کلمات تحقیرکننده، هنرجویان را رنج می‌دهند. هنرآموز دلسوز سعی می‌کند در بیشتر موارد از واژه‌هایی استفاده کند که بار عاطفی توأم با صمیمیت، محبت، ستایش، تحسین، تشویق، حمایت و غیره را به هنرجو منتقل کند. پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله می‌فرمایند: «هرکس با برادر مسلمانش با کلمه‌ای محبت‌آمیز برخورد کند یا در مجلس او را اکرام کند تا زمانی که در این حالت است، مشمول رحمت الهی قرار دارد». یا حضرت علی علیه السلام می‌فرمایند: «با مخاطب خویش پسندیده و مؤدب سخن بگویند تا او نیز با شما با احترام صحبت کند». بنابراین هنرآموز باید سعی کند در حد فهم و درک هنرجو با او سخن بگوید.

چون که با کودک سروکار افتاد   هم زبان کودکی باید گشاد

۴- مهارت دیدن (هنر نگاه کردن)

یکی از مهم‌ترین کارهای چشم انسان، درک معلومات و تجربیات است. هنرآموز با مشاهده رفتار هنرجویان، آنها را بهتر می‌شناسد. علاوه بر این، چشم دریچه‌ای بر درون انسان است که احساسات به راحتی در آن موج می‌زند. هنرآموز از طریق نگاه صمیمانه و محبت‌آمیز و عاشقانه با تک‌تک هنرجویان ارتباط عاطفی عمیق و مستحکمی برقرار می‌کند. با هنرجویان خود رابطه دوستانه برقرار کنید:

درس معلم ار بود زمزمه محبتی   جمعه به مکتب آورد طفل گریزپای را

اگر کمی فکر کنید مطالب دیگری به ذهن می‌آید، مانند اینکه:

- روان‌شناسان اجتماعی دریافته‌اند نوجوانان مهم‌ترین منبع کسب هویت خود را، دوستان و هم‌تایان خود می‌دانند.
- بسیاری از کودکان و نوجوانان در پیدا کردن دوست ناتوانند و ممکن است زمینه‌های آسیب‌های اجتماعی را برای آنان ایجاد کنند.
- موفقیت هر یک از ما منوط به موفقیت دیگران است.
- سلامت جامعه بستگی به سلامت تک تک اعضای آن دارد.
- می‌توانید شاهد موفقیت گروهی از جوان‌ها و نوجوان‌ها در صحنه‌های مختلف باشید.

■ می‌توانید یار و غمخوار هم باشید.

به هنرجویان که با دل‌های پر از امید به محیط آموزشی شما قدم می‌گذارند، یاد بدهید که چگونه دوست‌یابی کنند، چگونه با او دوستی کنند و چگونه دوست را برای خود نگه دارند و وجودش را مغتنم بشمارند. پس از آن، از مهارتی که آنها کسب کرده‌اند در اجرای برنامه‌های تربیتی و آموزشی خود کمک بگیرید. پیامبر اعظم صلی الله علیه و آله فرمود: «در سنین نوجوانی فرزندان خود، از آنها به عنوان مشاور استفاده کنید».